

فوائدی چند در مسائل و مفاهیم حکمیّه

از مولانا صدرالحکماء المتألّهین صدرالدین محمد شیرازی اعلیٰ الله مقامه

دکتر سید مصطفی محقق داماد

فائده اول

«برهان بر اتحاد عاقل و معقول»

۱- لقب صدر المتألّهین:

همان زمان حیات ایشان بر وی نهاده شده است.

حکمای متأخر بر ایشان، نه تنها از این تلقّب پیروی نموده‌اند بلکه عناوین جالب دیگری نیز بر آن، افزوده‌اند. شاگرد و داماد وی، مرحوم ملا عبدالرزاق لاهیجی در کتاب گوهر مراد، با فاصله اندکی پس از وفات استادش از وی چنین یاد کرده است:

«استاد نا و مولانا افضل المتألّهین صدرالملة و الدین محمد الشیرازی، قدس الله روحه و نور ضریحه»^۵

مرحوم آقا علی مدرس زنوزی در شرح کتاب اسرارالآیات ملاصدرا می‌نویسد:

«کتاب اسرار الآیات که از حکیم الهی، عالم ربانی، عارف صمدانی، شمس سماء حکمت، نور سراج معرفت، سلطان معارف و برهان حقایق، قدوة المحققین، زبدة المدققین رئیس الموحّدین، صدرالالهیّین محمد المدعو بصدراالدین موروث است.»^۶

و نیز وی در بدایع الحکم در توصیف وی چنین گفته است: قدوة عرفای کاملین و اسوة علمای

در آخرین صفحات نسخه خطی شواهد الربوبیه صدرالمتألّهین شیرازی که در تاریخ ۱۰۳۹ هـ ق. ^۱ مکتوب شده است فوائدی چند در مسائل حکمیّه از مرحوم صدرالمتألّهین آمده است، و در آغاز آن از وی با عنوان «... صدرالحکماء المتألّهین» و با جملات دعائی «سلّمه الله تعالی» و «ادام الله عمره» یاد گردیده است. و شاید این کهنترین مأخذی باشد که از آن بزرگ با این لقب نام برده شده است، در حالی که خود آن بزرگوار در آغاز آثار خودش، با کمال تواضع خویشتن را معرفی نموده و چنین لقبی را بر خود ننهاده است. وی در آغاز کتاب اسفار می‌گوید:

«و بعد فیقول: الفقیر الی رحمة ربّه الفنی محمد المشتهر بصدراالدین الشیرازی...»^۲

نیز در آغاز المبدأ و المعاد:

«اما بعد فیقول افقر خلق الله الی هدایت و توفیقه و احوجهم الی ارشاده و تأییده محمدبن ابراهیم المعروف بالصدر الشیرازی اصلح الله حاله و حصل آماله.»^۳

و در آغاز کتاب مشاعر:

«اما بعد: فاقبل الخلائق قدراً و جرماً و اکثرهم خطاء و جرماً محمدالمشتهر بصدراالدین الشیرازی.»^۴

با توجه به مراتب فوق کاملاً پیداست که لقب صدرالحکما المتألّهین عنوانی است که توسط دیگران در

۱- یازده سال پیش از وفاتش.

۲- الاسفار الاربعه، چاپ تهران، مکتبه مصطفوی، ج ۱، ص ۱.

۳- المبدأ و المعاد، چاپ سنگی، ص ۱.

۴- المشاعر، نصیح کُرْتین، ص ۱.

۵- لاهیجی، مولا عبدالرزاق، گوهر مراد، با تصحیح صمد موحد، ص ۳۴۶.

۶- مخطوط.